

หนังสือเรียนรายวิชาเพิ่มเติมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ฟิสิกส์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑

ตามผลการเรียนรู้

กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐)

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

ดร.ปวิณทร จันทร์เลิศ ปร.ด. (condensed matter physics), วท.ม. (วิทยาศาสตร์และ
วิศวกรรมวัสดุ), วท.บ. (ฟิสิกส์)

ผู้ตรวจ

ดร.กนต์ธีร์ กิจเกียรติพงษ์ ปร.ด. (ฟิสิกส์), วท.ม. (ฟิสิกส์), วท.บ. (ฟิสิกส์)
ดร.เพราพิมพ์ ลิ้มสกุล ปร.ด. (ชีววิศวกรรม), วท.ม. (ฟิสิกส์), วท.บ. (ฟิสิกส์)
นายกฤษฎี มีเครือ วท.ม. (ฟิสิกส์), วท.บ. (ฟิสิกส์)

บรรณาธิการ

ดร.มนต์อมร ปรีชาวัฒน์ ปร.ด. (ฟิสิกส์), ประกาศนียบัตรบัณฑิตชั้นสูง (การสอนวิทยาศาสตร์),
วท.บ. (ฟิสิกส์)

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๓

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-07-2050-7

จัดพิมพ์โดย บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

❖ **ฝ่ายการตลาด, ฝ่ายการเงินและบัญชี, ฝ่ายผลิตและจัดส่ง :**

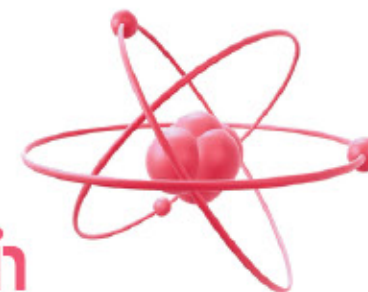
๖๕/๑๐๕ หมู่ ๑ ซ.พระแม่กัณฐกย์ ต.บ้านใหม่ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๑๒๐
โทร. ๐ ๒๕๕๕ ๕๕๕๕, ๐ ๒๕๕๕ ๕๕๕๕, ๐ ๒๕๕๖ ๕๕๕๐-๒ โทรสาร ๐ ๒๕๕๖ ๕๕๕๗

❖ **ฝ่ายวิชาการ :**

๘๗/๑๒๒ ถ.เทศบาลสงเคราะห์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
โทร. ๐ ๒๕๕๕ ๕๕๕๕-๒๐, ๐ ๒๕๕๕ ๕๕๕๕-๒๑ โทรสาร ๐ ๒๕๕๐ ๒๕๕๓

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์เป็นของบริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาเพิ่มเติมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี **ฟิสิกส์** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑ ได้เรียบเรียงขึ้นตามผลการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๔ หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย **นิวเคลียส กัมมาและวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต ประชากร และมนุษย์กับความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม** นอกจากนี้ในหนังสือยังมี QR Code (Quick Response Code) ที่เข้าผ่านระบบ **LINE** หรือแอปพลิเคชันสำหรับอ่าน QR Code เพื่อให้นักเรียนได้เข้าถึงข้อมูลและสื่อการเรียนรู้อื่นๆ อีกด้วย

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาเพิ่มเติมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี **ฟิสิกส์** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑ เล่มนี้ จะอำนวยความสะดวกต่อผู้สอนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตรต่อไป

ฝ่ายวิชาการ บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม

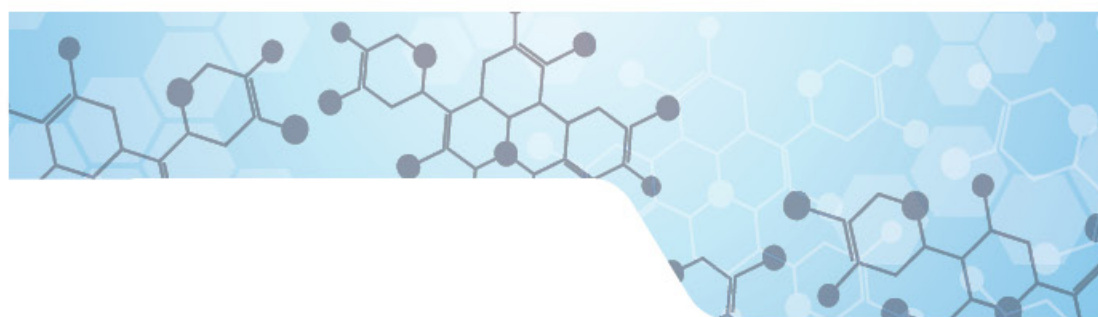
ฟิสิกส์
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เล่ม 1

กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
เวลา 60 ชั่วโมง จำนวน 1.5 หน่วยกิต

ศึกษาเกี่ยวกับการ ประวัติความเป็นมาของวิชาฟิสิกส์ ปริมาณและการเปลี่ยนหน่วยทางฟิสิกส์ การวัดและการทดลองทางฟิสิกส์ ตำแหน่ง ระยะทางและการกระจัด อัตราเร็วและความเร็ว ความเร่ง กราฟของการเคลื่อนที่ในแนวเส้นตรง สมการการเคลื่อนที่ในแนวเส้นตรง การเคลื่อนที่เป็นเส้นตรงในแนวระดับ การเคลื่อนที่เป็นเส้นตรงในแนวโค้ง มวล แรงและสมบัติของแรง กฎการเคลื่อนที่ของนิวตัน น้ำหนัก การประยุกต์ใช้กฎการเคลื่อนที่ของนิวตัน แรงเสียดทาน กฎแรงดึงดูดระหว่างมวลของนิวตัน การเคลื่อนที่แบบโพรเจกไทล์ การเคลื่อนที่แบบเป็นวงกลมด้วยอัตราเร็วคงตัว

ผลการเรียนรู้

- 1 สืบค้น และอธิบายการค้นหาคำรู้ทางฟิสิกส์ ประวัติความเป็นมา รวมทั้งพัฒนาการของหลักการ และแนวคิดทางฟิสิกส์ที่มีผลต่อการแสวงหาความรู้ใหม่และการพัฒนาเทคโนโลยี
- 2 วัด และรายงานผลการวัดปริมาณทางฟิสิกส์ได้ถูกต้องเหมาะสม โดยนำความคลาดเคลื่อนในการวัดมาพิจารณาในการนำเสนอผล รวมทั้ง แสดงผลการทดลองในรูปของกราฟ วิเคราะห์ และแปลความหมายจากกราฟเส้นตรง
- 3 ทดลอง และอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่ง การกระจัด ความเร็ว และความเร่งของการเคลื่อนที่ของวัตถุในแนวตรงที่มีความเร่งคงตัวจากกราฟและสมการ รวมทั้งทดลองหาค่าความเร่งโน้มถ่วงของโลก และคำนวณปริมาณต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 4 ทดลองและอธิบายการหาแรงลัพธ์ของแรงสองแรงที่ทำมุมต่อกัน
- 5 เขียนแผนการของแรงที่กระทำต่อวัตถุอิสระทดลองและอธิบายกฎการเคลื่อนที่ของนิวตันและการใช้กฎการเคลื่อนที่ของนิวตันกับสภาพการเคลื่อนที่ของวัตถุ รวมทั้งคำนวณต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

6 อธิบายกฎความโน้มถ่วงสากลและผลของสนามโน้มถ่วงที่ทำให้วัตถุมีน้ำหนัก รวมทั้งคำนวณปริมาณต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

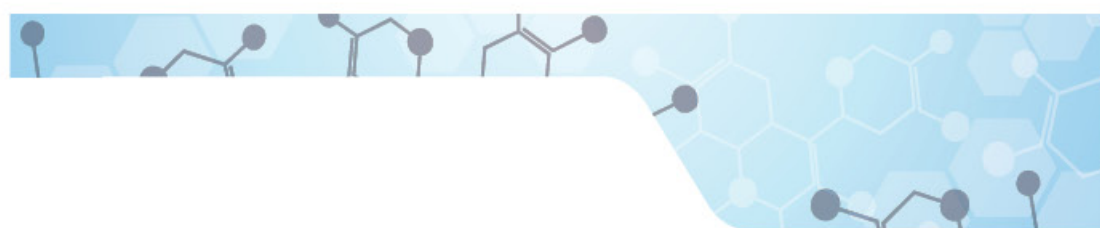
7 วิเคราะห์ อธิบาย และคำนวณแรงเสียดทานระหว่างผิวสัมผัสของวัตถุคู่หนึ่งๆ ในกรณีที่วัตถุหยุดนิ่งและวัตถุเคลื่อนที่ รวมทั้งทดลองหาสัมประสิทธิ์ความเสียดทานระหว่างผิวสัมผัสของวัตถุคู่หนึ่งๆ และนำความรู้เรื่องแรงเสียดทานไปใช้ในชีวิตประจำวัน

8 อธิบาย วิเคราะห์ และคำนวณปริมาณต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนที่แบบโปรเจกไทล์และการทดลองการเคลื่อนที่แบบโปรเจกไทล์

9 ทดลองและอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างแรงสู่ศูนย์กลาง รัศมีของการเคลื่อนที่ อัตราเร็วเชิงเส้น อัตราเร็วเชิงมุมและมวลของวัตถุ ในการเคลื่อนที่แบบวงกลมในระนาบระดับ รวมทั้งคำนวณปริมาณต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและประยุกต์ใช้ความรู้การเคลื่อนที่แบบวงกลมในการอธิบายการโคจรของดาวเทียม

สารบัญ		
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1	ความรู้พื้นฐานและพัฒนากายฟิสิกส์	1
	ประวัติความเป็นมาของวิชาฟิสิกส์	3
	ปริมาณและการเปลี่ยนหน่วยทางฟิสิกส์	10
	การวัดและการทดลองทางฟิสิกส์	19
	กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้	31
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2	การเคลื่อนที่ในแนวเส้นตรง	33
	ตำแหน่ง (Position)	35
	ระยะทาง (Distance) และการกระจัด (Displacement)	35
	อัตราเร็ว (Speed) และความเร็วกว้าง (Velocity)	39
	ความเร่ง (Acceleration)	44
	กราฟของการเคลื่อนที่ในแนวเส้นตรง	50
	สมการการเคลื่อนที่ในแนวเส้นตรง (Linear motion Equations)	62
	การเคลื่อนที่เป็นเส้นตรงในแนวระดับ	64
	การเคลื่อนที่เป็นเส้นตรงในแนวโค้ง	66
	กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้	72

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3

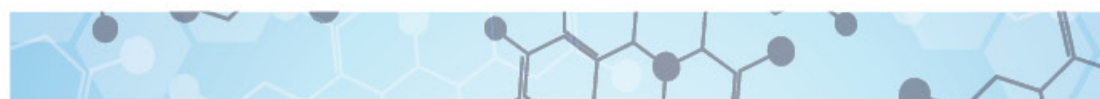

แรงและการเคลื่อนที่	74
มวล	76
แรงและสมบัติของแรง	76
กฎการเคลื่อนที่ของนิวตัน	87
น้ำหนัก	96
การประยุกต์ใช้กฎการเคลื่อนที่ของนิวตัน	97
แรงเสียดทาน	104
กฎแรงดึงดูดระหว่างมวลของนิวตัน	109
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้	113

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4

การเคลื่อนที่ในแบบต่างๆ	115
การเคลื่อนที่แบบโพรเจกไทล์	117
การเคลื่อนที่แบบเป็นวงกลมด้วยอัตราเร็วคงตัว	126
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้	142
บรรณานุกรม	144

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1

ความรู้พื้นฐานและ พัฒนาการของวิชาฟิสิกส์

แนวคิด

ฟิสิกส์เป็นวิทยาศาสตร์แขนงหนึ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับแรงพื้นฐานในธรรมชาติ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างสสารกับพลังงานที่เกิดขึ้นในเอกภพ ความรู้ทางฟิสิกส์ได้มาจากการสังเกต การทดลอง และเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ หรือจากการสร้างแบบจำลองทางความคิดเพื่อสรุปเป็นทฤษฎี หลักการหรือกฎ โดยมีกระบวนการวัดปริมาณซึ่งประกอบด้วยสัญลักษณ์ ตัวเลขและหน่วยสากลเรียกว่า ระบบเอสไอ ตลอดจนข้อตกลงในการคำนวณ เช่น การเขียนสัญกรณ์วิทยาศาสตร์, เลขนัยสำคัญ, การวิเคราะห์และการแปลความหมายจากกราฟ เป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาวิชาฟิสิกส์

สาระการเรียนรู้

1. การค้นหาความรู้ทางฟิสิกส์ ประวัติความเป็นมา รวมทั้ง พัฒนาการของหลักการ และแนวคิดทางฟิสิกส์ที่มีผลต่อการแสวงหาความรู้ใหม่และการพัฒนาเทคโนโลยี
2. การวัดปริมาณทางฟิสิกส์โดยนำความคลาดเคลื่อนในการวัดมาพิจารณาในการนำเสนอผล รวมทั้ง การแสดงผลการทดลองในรูปของกราฟ การวิเคราะห์และแปลความหมายจากกราฟเส้นตรง

ผลการเรียนรู้

1. สืบค้น และอธิบายการค้นหาคำรู้ทางฟิสิกส์ ประวัติความเป็นมา รวมทั้งพัฒนาการของหลักการ และแนวคิดทางฟิสิกส์ที่มีผลต่อการแสวงหาความรู้ใหม่และการพัฒนาเทคโนโลยี
2. วัด และรายงานผลการวัดปริมาณทางฟิสิกส์ได้ถูกต้องเหมาะสม โดยนำความคลาดเคลื่อนในการวัดมาพิจารณาในการนำเสนอผล รวมทั้ง แสดงผลการทดลองในรูปของกราฟ วิเคราะห์และแปลความหมายจากกราฟเส้นตรง

“ ในยุคอดีต มนุษย์เชื่อว่าปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติ เช่น พายุร้าย ไฟผ่า ฝนตก ความแห้งแล้ง ฯลฯ เป็นผลมาจากอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติที่ซึ่งสติปัญญาของมนุษย์ไม่สามารถเข้าใจหรืออธิบายได้ ในยุคกรีกโบราณนักปรัชญานามว่า “**เธเลสแห่งมิลีเตส**” (Thales of Miletus) ที่มีชีวิตอยู่ในช่วง 600-700 ปีก่อนคริสตกาล ได้ปฏิเสธว่าปรากฏการณ์ใดๆ ที่พบเจอในธรรมชาติไม่ได้เกิดจากอำนาจลึกลับ หรืออำนาจของเทพเจ้า แต่เกิดจากสิ่งที่สามารถอธิบายได้ด้วยหลักของเหตุและผล

”

1. ประวัติความเป็นมาของวิชาฟิสิกส์

ในยุคอดีต มนุษย์เชื่อว่าปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติ เช่น พายุร้าย ไฟผ่า ฝนตก ความแห้งแล้ง ฯลฯ เป็นผลมาจากอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติที่ซึ่งสติปัญญาของมนุษย์ไม่สามารถเข้าใจหรืออธิบายได้ ในยุคกรีกโบราณนักปรัชญานามว่า “**เธเลสแห่งมิลีเตส**” (Thales of Miletus) ที่มีชีวิตอยู่ในช่วง 600-700 ปีก่อนคริสตกาล ได้ปฏิเสธว่าปรากฏการณ์ใดๆ ที่พบเจอในธรรมชาติไม่ได้เกิดจากอำนาจลึกลับ หรืออำนาจของเทพเจ้า แต่เกิดจากสิ่งที่สามารถอธิบายได้ด้วยหลักของเหตุและผล

พัฒนาการของฟิสิกส์หลังจากยุคกรีกโบราณ ก็มีการพัฒนาต่อเนื่องมาเรื่อยๆ นักฟิสิกส์ในยุคแรกๆ จะศึกษาปรากฏการณ์ธรรมชาติจากการสังเกตและนำสิ่งที่สังเกตมาวิเคราะห์ และสรุปผลของการสังเกต โดยใช้หลักของเหตุและผลทำให้เกิดการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต เช่น กลิเลโอศึกษาวงโคจรของดวงดาวต่างๆ ทำให้เขาต้องพัฒนากล้องโทรทรรศน์ชนิดหักเหแสง ซึ่งทำให้เขาค้นพบเทหวัตถุบนท้องฟ้าที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เช่น ดวงจันทร์บริวารของดาวพฤหัสบดี เป็นต้น ในยุคถัดมา การศึกษาปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติจะเน้นไปที่การทำทดลอง **ฟิสิกส์** (ภาษาอังกฤษ Physics ที่มาจากภาษากรีกโบราณ physis แปลว่าธรรมชาติ) ฟิสิกส์ คือ สาขาวิชาที่เป็นพื้นฐานของวิทยาศาสตร์ทุกแขนง เป้าหมายหลักของวิชานี้จะเน้นไปที่การศึกษาพฤติกรรมของสสารและพลังงาน จะเน้นไปที่การศึกษาปรากฏการณ์ต่างๆ ของธรรมชาติ ในเชิงกายภาพตั้งแต่ใหญ่สุด คือ ระดับจักรวาล และลงไปเล็กที่สุด คือ ในระดับอนุภาคมูลฐาน

ในยุคปัจจุบัน ฟิสิกส์สามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ ฟิสิกส์ยุคเก่า (classical physics) และฟิสิกส์ยุคใหม่ (modern physics)

1.1 ฟิสิกส์ยุคเก่า (Classical Physics)

จะเป็นกฎ หลักการ และทฤษฎีทางวิชาฟิสิกส์ที่ถูกค้นพบ และได้จัดระเบียบในช่วงก่อนศตวรรษที่ 20 กลิเลโอ คือ บุคคลแรกๆ ที่ศึกษาฟิสิกส์โดยใช้วิธีการทำการทดลอง แต่การค้นพบในยุคนี้ยังไม่ได้มีการถูกนำมาจัดระเบียบ หรือนำคณิตศาสตร์เข้ามาอธิบายการศึกษาฟิสิกส์ เริ่มจะเป็นรูปร่างจริงๆ ในยุคของเซอร์ ไอแซค นิวตัน (Sir Isaac Newton) ที่มีการค้นพบวิชาแคลคูลัส และเริ่มมีการนำคณิตศาสตร์เข้ามาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางฟิสิกส์ เกิดเป็น กฎ หลักการและทฤษฎีมากมาย ฟิสิกส์

เซอร์ ไอแซค นิวตัน

ยุคเก่าสามารถแบ่งได้เป็นประเภทย่อยๆ หลายประเภท ได้แก่ กลศาสตร์ของนิวตัน ทฤษฎีแม่เหล็กไฟฟ้า อุณหพลศาสตร์ ทัศนศาสตร์ เป็นต้น ปรากฏการณ์ส่วนใหญ่กว่า 99% ในชีวิตประจำวันสามารถอธิบายได้ด้วยหลักการของฟิสิกส์ยุคเก่า ฟิสิกส์ยุคเก่าสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

1 กลศาสตร์แบบดั้งเดิม (Classical Mechanics)

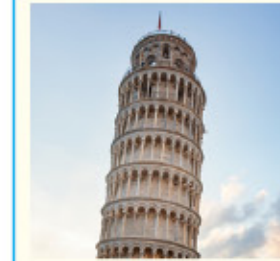
กลศาสตร์แบบดั้งเดิมคือสาขาวิชาในฟิสิกส์ยุคเก่าที่เป็นรากฐานของทุกแขนงในวิชาฟิสิกส์ โดยจะเน้นไปที่การอธิบายการเคลื่อนที่ของวัตถุที่อยู่ในระดับมหภาค (macroscopic) เช่น วัตถุที่มองเห็นด้วยตาเปล่า เครื่องจักรกล ดึก อาคารบ้านเรือน โลก ดวงดาว เป็นต้น ในกลศาสตร์แบบดั้งเดิม หากเราทราบสถานะภาพของวัตถุในขณะปัจจุบัน เราจะทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (determinism) หรืออธิบายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต (reversibility) ยกตัวอย่างเช่น เราสามารถทำนายได้ว่าเครื่องบินที่ออกจากสนามบินสุวรรณภูมิจะถึงสนามบินนาริตะ ประเทศญี่ปุ่นได้ภายในกี่ชั่วโมง หรือเราสามารถอธิบายได้ว่ารถคันที่ผ่านหน้าเราด้วยความเร็ว 70 กิโลเมตรต่อชั่วโมง เมื่อครึ่งชั่วโมงที่แล้ว รถคันนี้อยู่ที่ไหน เป็นต้น

พัฒนาการของกลศาสตร์แบบดั้งเดิมจะเริ่มต้นจากยุคของเซอร์ไอแซค นิวตันที่กล่าวถึงการเคลื่อนที่ของวัตถุที่อยู่ภายในอิทธิพลของปริมาณที่เรียกว่า “แรง (Force)” ต่อมาวิชากลศาสตร์ของนิวตันได้ถูกพัฒนาให้มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น เพื่อใช้อธิบายระบบที่ซับซ้อนเกินกว่าที่จะอธิบายได้ด้วยหลักของนิวตัน จนพัฒนาไปสู่กลศาสตร์แบบลากรังจ์ (Lagrangian mechanics) และกลศาสตร์แบบฮามิลตัน (Hamiltonian mechanics) ซึ่งพัฒนาการของวิชากลศาสตร์นี้จะนำไปสู่ฟิสิกส์ยุคใหม่ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

กลศาสตร์แบบดั้งเดิมมีความแม่นยำมาก (ขนาดที่สามารถสร้างยานที่นำมนุษย์ไปเหยียบดวงจันทร์ได้โดยปลอดภัย) โดยมีเงื่อนไขที่มวลของวัตถุจะต้องไม่มากจนเกินไป (เช่น มวลที่เข้าใกล้มวลของหลุมดำ) หรือมีความเร็วที่มากขนาดเข้าใกล้ความเร็วแสง กลศาสตร์ในระดับมัธยมปลายแทบทั้งหมด จัดว่าเป็นกลศาสตร์แบบดั้งเดิม

ความรู้เพิ่มเติม

หอเอนเมืองปิซา (Leaning Tower of Pisa)

หอเอนเมืองปิซา (Leaning Tower of Pisa) หอคอยที่สร้างด้วยหินอ่อนมีรูปทรงที่แปลก.. มีความสูงประมาณ 54 เมตร หรือ มีจำนวน 8 ชั้น ภายในแต่ละชั้นจะมีเสาหินสลักลวดลายที่วิจิตรงดงาม หอเอนเมืองปิซาสร้าง พ.ศ. 1717 (ค.ศ. 1174) ใช้ระยะเวลาในการ.. และหยุดการก่อสร้าง เนื่องจากเกิดการเกิด... ทำให้หอเอนเมืองปิซา สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ... (ค.ศ. 1350) ใช้เวลายาวนาน 176 ปี

2 แม่เหล็กไฟฟ้า (Electromagnetism)

แม่เหล็กไฟฟ้าเป็นอีกสาขาหนึ่งของฟิสิกส์ยุคเก่า โดยจะเน้นไปที่การศึกษาหลักการของแรงแม่เหล็กไฟฟ้า อันตรกิริยาระหว่างประจุ สนามไฟฟ้า สนามแม่เหล็ก คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า เป็นต้น

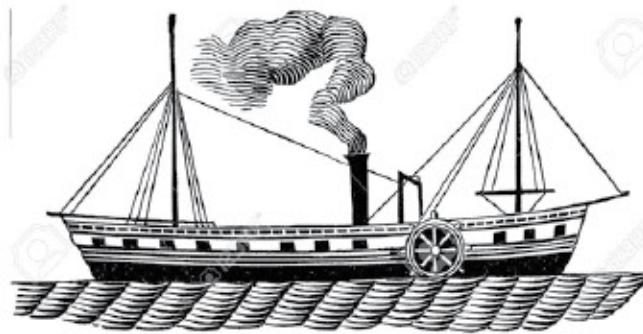
ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 วิลเลียม กิลเบิร์ต (William Gilbert) ได้ค้นพบว่าทั้งวัตถุที่เป็นแม่เหล็กหรือประจุไฟฟ้า มีแรงดูดและแรงผลักระหว่างตัววัตถุ ต่อมาฮาน คริสเตียน ออยสเตด (Hans Christian Orsted) ได้ยืนยันด้วยการทดลองและอธิบายได้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างไฟฟ้าและแม่เหล็ก ซึ่งต่อมา อังเดมารี แอมแปร์ (Andre-Marie Ampere) ได้อธิบายปรากฏเกี่ยวกับแม่เหล็กไฟฟ้าด้วยการทำการอธิบายทฤษฎีแม่เหล็กไฟฟ้าโดยใช้สมการทางคณิตศาสตร์ จนท้ายที่สุดทฤษฎีแม่เหล็กไฟฟ้าที่สมบูรณ์ได้ถูกรวบรวมโดย เจมส์ ซี แมกซ์เวลล์ (James C. Maxwell) ในนาม “สมการของแมกซ์เวลล์” ที่เป็นพื้นฐานของการศึกษาและการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแม่เหล็กไฟฟ้าอื่นๆ ถัดไป

เจมส์ ซี แมกซ์เวลล์

3 อุณหพลศาสตร์ (Thermodynamics)

อุณหพลศาสตร์ คือ สาขาหนึ่งของฟิสิกส์ที่จะเน้นไปที่การศึกษาและทำความเข้าใจหลักการของความร้อน อุณหภูมิและปริมาณอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะถูกควบคุมอยู่ในหลักการที่เรียกว่ากฎแห่งอุณหพลศาสตร์ซึ่งจะมีอยู่ทั้งหมด 4 ข้อ อุณหพลศาสตร์แรกเริ่มเดิมที ได้ถูกคิดค้นเพื่อพัฒนาศักยภาพของเครื่องจักรไอน้ำ ซึ่งนักวิทยาศาสตร์รุ่นแรกๆ ที่สนใจศึกษาอุณหพลศาสตร์ คือ นิโคลาส คาร์โนต์ (Nicolas Carnot) ต่อมาลอร์ด เคลวิน (Lord Kelvin) คือ คนแรกๆ ที่ทำการจัดรูปแบบการศึกษาอุณหพลศาสตร์ให้อยู่ในรูปของสมการทางคณิตศาสตร์ที่ง่ายต่อการนำไปศึกษาต่อยอดและพัฒนา หากไม่มีความรู้ทางอุณหพลศาสตร์ ประเทศในแถบยุโรปคงไม่สามารถประดิษฐ์เครื่องจักรไอน้ำที่เป็นต้นแบบของเรือกลไฟที่ทำให้ชาวยุโรปเดินทางไปล่าอาณานิคมถึงโพ้นทะเล และมีอิทธิพลเหนืออาณานิคมอื่นได้สำเร็จ

เรือกลไฟสมัยแรกยุคปลายศตวรรษที่ 19

1.2 ฟิสิกส์ยุคใหม่ (Modern Physics)

จัดเป็นหลักการและทฤษฎีทางฟิสิกส์ที่ถูกค้นพบในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งเกิดจากการที่ฟิสิกส์ยุคเก่าไม่สามารถอธิบายการค้นพบ หรือการทดลองใหม่ๆ เช่น ปรากฏการณ์โฟโตอิเล็กทริก (Photoelectric effect) ที่พลังงานแสงสามารถแปรรูปกลายเป็นพลังงานไฟฟ้า เช่นสามารถพบเห็นได้ในอุปกรณ์โซลาร์เซลล์ เป็นต้น การศึกษาฟิสิกส์ยุคใหม่จะไม่สามารถใช้กรอบความคิดตามแบบของฟิสิกส์ยุคเก่าได้ เช่น ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เล็กกว่าระดับอะตอม หรือไม่ก็ใหญ่ระดับกาแล็กซีไปแล้ว ฟิสิกส์ยุคใหม่สามารถแบ่งย่อยออกได้หลายประเภทดังนี้

1 ทฤษฎีสัมพัทธภาพ (Theory of Relativity)

ทฤษฎีสัมพัทธภาพต่อยอดมาจากกลศาสตร์แบบนิวตันที่มีจุดอ่อนตรงที่ไม่สามารถอธิบายวัตถุที่มีความเร็วเข้าใกล้แสงและวัตถุที่มีมวลมหาศาลได้อย่างถูกต้อง ซึ่งทฤษฎีสัมพัทธภาพนี้ได้ถูกกล่าวถึงเป็นครั้งแรกโดยนักฟิสิกส์ชาวเยอรมันเชื้อสายยิว อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein) โดยทฤษฎีสัมพัทธภาพจะแบ่งออกได้เป็นทฤษฎีย่อยสองทฤษฎีได้แก่ ทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษ (Special relativity) ที่จะเน้นไปที่การศึกษาวัตถุที่มีความเร็วเข้าใกล้แสง ในขณะที่ทฤษฎีสัมพัทธภาพทั่วไป (General relativity) จะเน้นไปที่การศึกษาวัตถุที่มีมวลมหาศาลมากๆ เช่น ดวงดาว หลุมดำ กาแล็กซีหรือแม้แต่จักรวาล ทฤษฎีสัมพัทธภาพทั้งสองมีประโยชน์อย่างมากในการนำมาประยุกต์ใช้งานเพื่อการศึกษาความเป็นไปของจักรวาล หรือที่เรียกว่า จักรวาลวิทยา

ความรู้เพิ่มเติม

จักรวาลวิทยา (Cosmology) เป็นการศึกษาเอกภพโดยรวม ซึ่งนับว่าเป็นการศึกษาถึงสิ่งที่ยิ่งใหญ่ และเป็นพื้นฐานที่สุดในเวลาเดียวกัน จักรวาลวิทยามุ่งเน้นที่จะศึกษาถึงองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งทั้งหลายในเอกภพ พร้อมกับพยายามที่จะอธิบายความเป็นมาของเอกภพในอนาคต

2 กลศาสตร์ควอนตัม (Quantum Mechanics)

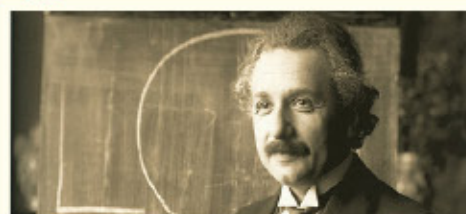
กลศาสตร์แบบดั้งเดิมจะใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ในระดับมหภาคได้ในระดับที่แม่นยำมากๆ ในขณะที่ไม่สามารถอธิบายระบบของวัตถุที่มีขนาดเล็กมากๆ เช่น อะตอม หรืออิเล็กตรอน เป็นต้น สิ่งที่ทำให้กลศาสตร์ควอนตัมจะแตกต่างกับกลศาสตร์แบบดั้งเดิมตรงที่กลศาสตร์แบบดั้งเดิมจะมองว่าปริมาณใดๆ ในทางฟิสิกส์ เช่น พลังงาน โมเมนตัม และอื่นๆ มีความต่อเนื่องเหมือนกับการเดินขึ้นบันไดเรื่อยๆ เราสามารถก้าวเดินด้วยก้าวยาว ก้าวสั้น ครั้งก้าวก็ได้ ไม่จำกัด ในขณะที่กลศาสตร์ควอนตัมจะมองปริมาณใดๆ ว่ามีความไม่ต่อเนื่อง ทำให้สามารถแบ่งปริมาณออกได้เป็นระดับขั้น เช่นเดียวกับการเดินขึ้นบันได เราไม่สามารถ

ก้าวลงบันไดครึ่งขั้นได้ เรามีทางเลือกเดียว คือ ก้าวเหยียบไปที่ขั้นที่ 1 2 3 แบบเต็มขั้นเท่านั้น (ควอนตัม (quantum) มาจากคำว่า quantization ที่แปลว่าการแบ่งออกเป็นขั้นๆ) นอกจากนี้สิ่งที่จำแนกกลศาสตร์ควอนตัมออกจากกลศาสตร์ดั้งเดิม ได้แก่ คุณสมบัติทวิภาคี (Duality) ที่มองว่าวัตถุใดๆ สามารถเป็นได้ทั้งคลื่นและอนุภาค ในตัวเดียว รวมไปถึง หลักการความไม่แน่นอน (Uncertainty principle) ที่บอกว่าเป็นไปไม่ได้ที่เราจะวัด โมเมนตัม (ความเร็ว) และตำแหน่งของวัตถุได้อย่างแม่นยำไปพร้อมๆ กันได้

นักฟิสิกส์ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกลศาสตร์ควอนตัม ได้แก่ แมกซ์ พลังค์ (Max Planck), อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein), เออร์วิน ชโรดิงเจอร์ (Erwin Schrödinger), เวิร์นเนอร์ ไฮเซนเบิร์ก (Werner Heisenberg) เป็นต้น กลศาสตร์ควอนตัมมีอิทธิพลอย่างมากต่อการศึกษาวิชาเคมี เพราะกลศาสตร์ควอนตัม คือ หลักคิดที่ดีที่สุดในที่อธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติในระดับของอะตอมและโมเลกุล

ความรู้เพิ่มเติม

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ คือ บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการศึกษากลศาสตร์ควอนตัมจากการอธิบายปรากฏการณ์โฟโตอิเล็กทริกที่มองแสงซึ่งปกติจะเป็นคลื่นว่าเป็นก้อนพลังงานที่เรียกว่า “โฟตอน” การค้นพบนี้เป็นที่ยืนยันถึงความถูกต้องของกรอบความคิดแบบควอนตัม อย่างไรก็ตาม ไอน์สไตน์มองกลศาสตร์ควอนตัมในแง่ลบ เพราะกลศาสตร์ควอนตัมตั้งอยู่

บนหลักการของความไม่แน่นอน ทำให้การบอกปริมาณใดๆ ในเชิงควอนตัม จะอธิบายในรูปของความน่าจะเป็น ซึ่งขัดกับแนวคิดของไอน์สไตน์ที่เชื่อในหลักของความแม่นยำที่สามารถทำนายอนาคต หรืออธิบายอดีตของวัตถุได้อย่างแม่นยำของกลศาสตร์แบบดั้งเดิม ซึ่งหลักการคิดนี้เป็นฐานของทฤษฎีสัมพัทธภาพของเขา เขาเคยกล่าวเอาไว้ว่า **พระเจ้าไม่ทรงเล่นลูกเต๋าพรอก (God plays no dice)** คล้ายกับต้องการเสียดสีที่กลศาสตร์ควอนตัมมองทุกอย่างเป็นเรื่องของความน่าจะเป็น เหมือนกับที่เราไม่สามารถบอกได้ว่า ลูกเต๋าค่าจะออกแต้มไหน บอกได้แค่เพียงความน่าจะเป็นเท่านั้น

1.3 ความสำคัญของวิชาฟิสิกส์ต่อสาขาวิชาอื่น

1 เคมี ในอดีตการศึกษาวิชาเคมีจะเน้นไปที่การเรียนรู้ที่เกิดจากการสังเกต เช่น การนำสาร A มาผสมสาร B จะได้สาร C เป็นต้น การนำความรู้ทางฟิสิกส์ที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้ เช่น กลศาสตร์ควอนตัม อุณหพลศาสตร์ เป็นต้น ทำให้สามารถต่อยอดความรู้ทางเคมีเดิมให้มีความลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น เช่น ความร้อนที่เกิดขึ้นจากปฏิกิริยาเคมี หรือการศึกษาสมดุลเคมี สามารถอธิบายในเชิงปริมาณได้โดยการประยุกต์ใช้กฎของเทอร์โมไดนามิก หรือแม้กระทั่งหลักการไฟฟ้าเคมีที่จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีแม่เหล็กไฟฟ้า เป็นต้น

2 ชีววิทยา ฟิสิกส์มีอิทธิพลอย่างมากต่อการศึกษาวิชาชีววิทยา เพราะความรู้ทางชีววิทยาในบางแขนงจะต้องใช้ความรู้ทางฟิสิกส์ในการเข้าไปศึกษาทำความเข้าใจ เช่น การสังเคราะห์ด้วยแสงที่ต้องใช้กลศาสตร์ควอนตัม เป็นต้น รวมไปถึงเครื่องมือต่างๆ เช่น กล้องจุลทรรศน์เชิงแสงที่ประยุกต์ใช้หลักการหักเหของแสงผ่านเลนส์ หรือแม้กระทั่งกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนที่มีกำลังขยายสูงมาก ซึ่งใช้หลักการความเป็นทั้งคลื่น และอนุภาค (duality) ของอิเล็กตรอน ซึ่งเป็นการต่อยอด หลักการของกลศาสตร์ควอนตัม

3 วิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยี ความก้าวหน้าทางวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีจะเป็นไปไม่ได้เลยหากไม่มีพื้นฐานความรู้ทางฟิสิกส์ที่เพียงพอ เราคงไม่มีเครื่องจักรไอน้ำใช้หากไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอุณหพลศาสตร์ คงไม่สามารถสร้างตึกที่สูง 100 ชั้นได้ ถ้าไม่มีความรู้กลศาสตร์แบบดั้งเดิมที่มีความแม่นยำในระดับสูง คงไม่มีโทรทัศน์ LCD หากไม่มีความรู้กลศาสตร์ควอนตัมที่เพียงพอ จะเห็นได้ว่าหลักการทางฟิสิกส์ส่งผลต่อการพัฒนา และการแสดงหาความรู้ใหม่ในการต่อยอดเทคโนโลยีต่างๆ ในขณะเดียวกันวิศวกรรมและเทคโนโลยีที่เจริญขึ้นก็ส่งผลต่อการศึกษาค้นคว้าความรู้ฟิสิกส์เช่นกัน คงไม่สามารถศึกษาพฤติกรรมของอนุภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนักหากไม่มีความรู้ทางวิศวกรรมที่เพียงพอในการสร้างเครื่องเร่งอนุภาคที่ดี

ชวนคิด

ความรู้ทางฟิสิกส์ ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของโลกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างไร

แบบฝึกหัด 1.1

- จงอธิบายความแตกต่างระหว่างกลศาสตร์ดั้งเดิมและกลศาสตร์ควอนตัม
- ปรากฏการณ์โลกร้อน สามารถอธิบายด้วยหลักการทางฟิสิกส์ในสาขาใด และได้อธิบายไว้อย่างไร
- จงอธิบายความสำคัญของวิชาฟิสิกส์ ต่อการศึกษารณวิทยา
- หากต้องการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับดาวพัลซาร์ ทฤษฎีใดมีความเหมาะสมมากที่สุด

2 ปริมาณและการเปลี่ยนหน่วยทางฟิสิกส์

ความรู้พื้นฐานและพัฒนนาการของวิชาฟิสิกส์ 11

2.1 ปริมาณในวิชาฟิสิกส์

ปริมาณในวิชาฟิสิกส์อาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้ดังนี้

- **ใช้ลักษณะของปริมาณเป็นเกณฑ์** จะแบ่งได้เป็น

1. **ปริมาณสเกลาร์** คือ ปริมาณที่รู้แต่ขนาดอย่างเดียวก็สามารถเข้าใจความหมายได้สมบูรณ์ เช่น มวล พลังงาน เป็นต้น

2. **ปริมาณเวกเตอร์** คือ ปริมาณที่ต้องรู้ทั้งขนาดและทิศทางจึงจะสามารถเข้าใจความหมายได้สมบูรณ์ เช่น การกระจัด แรง สนามไฟฟ้า สนามแม่เหล็ก เป็นต้น

- **ใช้ที่มาของปริมาณเป็นเกณฑ์** จะแบ่งได้เป็น

1. **ปริมาณมูลฐาน** คือ ปริมาณขั้นต้นทางฟิสิกส์ที่เป็นพื้นฐานของทุกปริมาณ จะมี 7 ชนิดที่มีมิติ (dimension) ที่เป็นอิสระซึ่งกันและกัน ได้แก่ ความยาว มวล เวลา กระแสไฟฟ้า อุณหภูมิ สัมบูรณ์ ความเข้มของการส่องสว่าง และปริมาณของสสาร

2. **ปริมาณอนุพัทธ์** คือ ปริมาณที่เกิดขึ้นจากการนำปริมาณมูลฐานทั้ง 7 ชนิดมาประกอบเข้าด้วยกันเช่น อัตราเร็วที่เกิดจากการนำระยะทางมาหารกับเวลา ตามสมการ $v = \frac{s}{t}$ เป็นต้น เราจะสามารถกล่าวได้ว่าอัตราเร็ว คือ ปริมาณอนุพัทธ์เพราะเกิดจากผลหารระหว่างปริมาณมูลฐานสองตัว ปริมาณอนุพัทธ์ทุกตัวเมื่อนำมาแยกย่อยจะพบว่าจะมีปริมาณมูลฐานเป็นองค์ประกอบเสมอ

2.2 หน่วยทางฟิสิกส์

หน่วยของการวัดถูกนิยามว่าขนาดของปริมาณหนึ่งๆ ที่ถูกตั้งให้เป็นค่ามาตรฐาน เพื่อที่จะนำไปเปรียบเทียบกับปริมาณชนิดเดียวกันที่มีขนาดต่างๆ ในรูปของจำนวนเท่าของหน่วยนั้นๆ ยกตัวอย่าง เช่น หน่วย “ฟุต (foot)” คือ หน่วยของความยาวที่ถูกนิยามตามความยาว โดยเฉลี่ยของเท้ามนุษย์ในประเทศอังกฤษเมื่อหลายร้อยปีก่อน หากใช้ความยาวของเท้าเป็นมาตรฐานของการวัดความยาวใดๆ ที่มีมากกว่าหรือน้อยกว่าเท้าของมนุษย์ จะบอกเป็นจำนวนเท่าของของความยาวเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น ความยาว 3 ฟุต หมายถึง การมีความยาวเป็นสามเท่าของความยาวของเท้า ดังนั้น

ในยุคอดีต แต่ละประเทศหรือแม้กระทั่งแต่ละเมือง มีหน่วยการวัดที่แตกต่างกัน เช่น ประเทศไทยมีหน่วยวัดระยะทางเป็นหน่วย “โยชน์” ในขณะที่ประเทศอังกฤษจะวัดพื้นที่เป็น “ไมล์” ส่วนประเทศจีนจะวัดเป็นหน่วย “ลี้” ถึงแม้ว่าเราสามารถแปลงหน่วยหนึ่งไปเป็นอีกหน่วยหนึ่งได้ แต่ก็ก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการใช้งาน

วิทยาศาสตร์ไม่ใช่ศาสตร์ที่เป็นของประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่เป็นของคนทั้งโลก ดังนั้นหน่วยที่ใช้ในวิทยาศาสตร์จึงไม่ใช่หน่วยของประเทศใดประเทศหนึ่งเช่นกัน แต่เป็นหน่วยสากลที่ได้รับการยอมรับจากประเทศต่างๆ ทั่วโลก เพื่อให้การใช้หน่วยที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในวงการวิทยาศาสตร์ทั่วทั้งโลก องค์การระหว่างประเทศว่าด้วยมาตรฐาน (International Organization for Standardization, ISO) จึงได้กำหนดมาตรฐานขึ้นมา เรียกว่า **ระบบหน่วยนานาชาติ (The International System of Units, SI)** หรือที่เรียกสั้นๆ ว่า **ระบบเอสไอ** เพื่อให้เป็นมาตรฐานในการวัดในวงการวิทยาศาสตร์ทั่วทุกประเทศ

2.3 ระบบหน่วยเอสไอ (SI units)

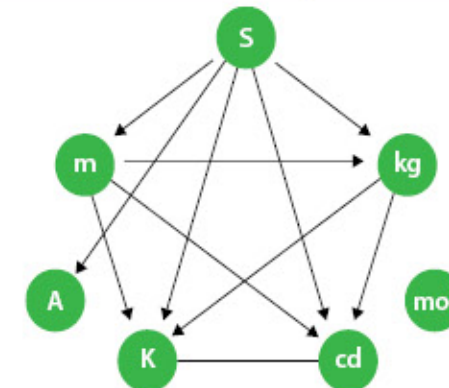
ระบบหน่วย SI หรือ International System of units ประกอบด้วยหน่วยฐาน (base units) และหน่วยอนุพัทธ์ (derived units) ซึ่งจะสามารถอธิบายได้ดังนี้

2.4 หน่วยฐาน (Base units)

หน่วยฐาน คือ หน่วยที่เป็นพื้นฐานโดยอิงตามปริมาณมูลฐานทั้ง 7 ที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อก่อนหน้า หน่วยฐานจะมีทั้งหมด 7 หน่วย โดยจะจำแนกได้ตามตาราง 1.1

ตาราง 1.1 หน่วยฐานในระบบหน่วยเอสไอ

Base quantity	Name	Symbol
ความยาว (length)	เมตร (meter)	m
มวล (mass)	กิโลกรัม (kilogram)	kg
เวลา (time)	วินาที (second)	s
กระแสไฟฟ้า (electric current)	แอมแปร์ (ampere)	A
อุณหภูมิ (temperature)	เคลวิน (kelvin)	K
ปริมาณของสสาร (amount of substance)	โมล (mole)	mol
ความเข้มของการส่องสว่าง (luminous intensity)	แคนเดลา (candela)	cd

การขึ้นต่อของนิยาม
ในหน่วยฐาน SI ทั้งเจ็ด

หน่วย SI ทั้ง 7 นั้นจะมีมิติที่เป็นอิสระซึ่งกันและกัน ซึ่งการวิเคราะห์มิติของปริมาณจำเป็น ต้องใช้ในการคำนวณพื้นฐานที่ใช้ในงานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ชื่อและสัญลักษณ์ของหน่วย SI ส่วนใหญ่แล้วนั้นจะเขียนด้วยตัวอักษรตัวเล็ก ตัวอย่างเช่น หน่วยเมตร จะมีสัญลักษณ์คือ m ยกเว้นสัญลักษณ์ที่ตั้งมาจากชื่อของบุคคลที่จะขึ้นต้นด้วยตัวอักษร ตัวใหญ่ เช่น หน่วยเคลวิน จะมีสัญลักษณ์คือตัว K เพราะว่า kelvin เป็นชื่อของนักวิทยาศาสตร์ที่ชื่อ ว่า ลอร์ด เคลวิน (Lord Kelvin) และหน่วยแอมแปร์จะเขียนด้วยตัวอักษรตัวเองเช่นกัน เพราะตั้งชื่อ มาจากนักวิทยาศาสตร์ชื่อ อังเดร มารี แอมแปร์

หน่วยอนุพัทธ์ (Derived Units)

หน่วยอนุพัทธ์ คือ หน่วยของปริมาณอนุพัทธ์ที่เกิดจากผลลัพธ์ของการนำปริมาณมูลฐาน ตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปมาคำนวณ ยกตัวอย่างเช่น ความเร็ว (v) เกิดจากการกระจัดที่มีหน่วยเป็นเมตร (m) หารด้วยเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่มีหน่วยเป็นวินาที (s) ดังสมการ

$$v = \frac{s}{t}$$

ดังนั้น หน่วยของความเร็ว คือ **“เมตรต่อวินาที (m/s)”**

ความเร่ง (a) เกิดจากการนำความเร็ว (v) ที่มีหน่วยเป็นเมตรต่อวินาที (m/s) หารด้วย เวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่มีหน่วยเป็นวินาที (s) ดังสมการ

$$a = \frac{v}{t}$$

ดังนั้น หน่วยของความเร่ง คือ **“เมตรต่อวินาทีกำลังสอง (m/s²)”**

เมื่อนำมวลที่มีหน่วยเป็นกิโลกรัม (kg) มาคูณกับความเร่งที่มีหน่วยเป็นเมตรต่อวินาทีกำลังสอง (m/s²) จะได้ปริมาณใหม่ที่เรียกว่า **“แรง”** ซึ่งหน่วยของแรงจะเกิดจากผลคูณของหน่วยของมวลและหน่วย ของความเร่งดังสมการ

$$F = ma$$

ดังนั้นหน่วยของแรง คือ **“กิโลกรัมเมตรต่อวินาทีกำลังสอง (kg m/s²)”** ซึ่งสามารถเรียก ด้วยชื่อพิเศษว่า **“นิวตัน (N)”** หน่วยอนุพัทธ์ที่มีชื่อ และสัญลักษณ์พิเศษตามที่บัญญัติไว้ในระบบ หน่วย SI จะมี 22 ชนิด ได้แก่

ตาราง 1.2 หน่วยอนุพัทธ์ตามระบบหน่วย SI ที่มีชื่อและสัญลักษณ์พิเศษ

ปริมาณอนุพัทธ์	หน่วยอนุพัทธ์		
	ชื่อหน่วย	สัญลักษณ์	สัญลักษณ์ในรูปหน่วยฐาน
มุมระนาบ (plane angle)	เรเดียน (radian)	rad	m·m ⁻¹ = 1 (ไม่มีมิติ)
มุมตัน* (solid angle)	สเตอเรเดียน (steradian)	sr	m ² ·m ⁻² = 1 (ไม่มีมิติ)
ความถี่ (frequency)	เฮิร์ต (hertz)	Hz	s ⁻¹
แรง (force)	นิวตัน (newton)	N	kg·m·s ⁻²
ความดัน, ความเค้น (pressure, stress)	พาสคัล (pascal)	Pa	kg·m ⁻¹ ·s ⁻²
พลังงาน, งาน, ความร้อน (energy, work, quantity of heat)	จูล (joule)	J	kg·m ² ·s ⁻²
กำลัง, พลังของการแผ่รังสี (power, radiant ux)	วัตต์ (watt)	W	kg·m ² ·s ⁻³
ประจุไฟฟ้า (electric charge)	คูลอมบ์ (coulomb)	C	A·s
ศักย์ไฟฟ้า, แรงเคลื่อนไฟฟ้า (electric potential, electromotive force)	โวลต์ (volt)	V	kg·m ² ·A ⁻¹ ·s ⁻³
ความจุไฟฟ้า (capacitance)	ฟารัด (farad)	F	A ² ·s ⁴ ·kg ⁻¹ ·m ⁻²
ความต้านทานไฟฟ้า (electric resistance)	โอห์ม (ohm)		kg·m ² ·A ⁻² ·s ⁻³
ความนำไฟฟ้า (electric conductance)	ซีเมนส์ (siemens)	S	kg ⁻¹ ·m ⁻² ·A ² ·s ³
ฟลักซ์แม่เหล็ก (magnetic ux)	เวเบอร์ (weber)	Wb	kg·m ² ·s ⁻² ·A ⁻¹
ความหนาแน่นของฟลักซ์แม่เหล็ก (magnetic ux density)	เทสลา (tesla)	T	kg·s ⁻² ·A ⁻¹
ความเหนี่ยวนำแม่เหล็ก (inductance)	เฮนรี (henry)	H	m ² ·kg·s ⁻² ·A ⁻²
อุณหภูมิเซลเซียส (Celsius temperature)	องศาเซลเซียส (degree Celsius)	°C	K
ฟลักซ์ของการส่องสว่าง (luminous ux)	ลูเมน (lumen)	lm	cd
ความส่องสว่าง (illuminance)	ลักซ์ (lux)	lx	cd·m ⁻²
กัมมันตภาพ (รังสี) (activity (of a radionuclide))	เบกเคอเรล (becquerel)	Bq	s ⁻¹
ปริมาณรังสีดูดกลืน* (absorbed dose)	เกรย์ (gray)	Gy	m ² ·s ⁻²
ปริมาณรังสีสมมูล* (dose equivalent)	ซีเวิร์ท (sievert)	Sv	m ² ·s ⁻²
อัตราเร็วของปฏิกิริยา* (catalytic activity)	คาทาล (katal)	kat	s ⁻¹ ·mol

* หน่วยอนุพัทธ์เหล่านี้ จะไม่ปรากฏในบทเรียนฟิสิกส์ระดับมัธยมปลาย

2.4 การเขียนปริมาณในรูปของเลขยกกำลัง

เมื่อปริมาณมูลฐานหรือปริมาณอนุพัทธ์ใด ๆ มีค่ามากหรือน้อยเกินไปทำให้ไม่สะดวกในการอ่านค่า การนำมาเขียนในรูปของเลขกำลัง (เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าตัวพหุคูณ) จึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมให้อ่านค่าปริมาณต่าง ๆ ได้สะดวก และรวดเร็ว ยกตัวอย่างเช่น 0.000005 m จะสามารถเขียนได้เป็น 5×10^{-6} m

ตัวอย่าง 1.1 “การเขียนจำนวนในรูปของเลขยกกำลัง”

1. จงเขียน 380,000,000 ในรูปของเลขยกกำลัง

$$\begin{aligned} 380,000,000 &= 38 \times 10^7 \\ &= 3.8 \times 10^8 \end{aligned}$$

2. จงเขียน 0.000065 ในรูปของเลขยกกำลัง

$$\begin{aligned} 0.000065 &= \frac{65}{1,000,000} \\ &= \frac{65}{10^6} \\ &= 65 \times 10^{-6} \\ &= 6.5 \times 10^{-5} \end{aligned}$$

อย่างไรก็ตาม การเขียนปริมาณทางวิทยาศาสตร์ด้วยเลขยกกำลังก็ยังไม่สะดวกต่อการใช้งานจริง จึงมีการนำสิ่งที่เรียกว่า “**คำนำหน้าหน่วย (prefix)**” มาเพื่อแก้ปัญหานี้ ยกตัวอย่างเช่น ระยะทางจากสงขลาไปหาดใหญ่คือ 26000 เมตร ถ้าดูจากตัวเลข ระยะ 26000 เมตร ดูแล้วมีค่าเยอะมาก ต่อมาเมื่อนำมาเขียนในรูปเลขยกกำลัง จะได้ 2.6×10^4 เมตร ซึ่งก็ดูแล้วการเขียนในรูปปกติ (ที่ไม่ใช่เลขยกกำลัง) ยังเห็นภาพได้ชัดเจนกว่า แต่หากพิจารณาคำนำหน้าหน่วย (prefix) มาใช้ ซึ่งคำนำหน้าหน่วยที่เหมาะสมในที่นี้คือ kilo- (กิโล-) จากตารางเลขยกกำลังของกิโล คือ 10^3 ดังนั้น 26000 เมตร จะมีค่าเท่ากับ 26×10^3 เมตร ซึ่งหากใช้คำนำหน้าหน่วยกิโล จะได้เป็น 26 กิโลเมตร จะเห็นได้อย่างหนึ่งว่าในกรณีของระยะทางจากหาดใหญ่ไปสงขลา หน่วยกิโลเมตรจะมีความเหมาะสมมากกว่าหน่วยเมตรเพราะตัวเลขไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป สะดวกต่อการอ่าน และการทำความเข้าใจหลักการเลือกคำนำหน้าหน่วยไม่มีหลักตายตัว ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม และความนิยมในแต่นั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น ระยะห่างระหว่างเมืองมักจะใช้หน่วยกิโลเมตร ในขณะที่ระยะห่างระหว่างอะตอมจะใช้หน่วยเป็นนาโนเมตร เป็นต้น

ตาราง 1.3 คำนำหน้าหน่วย (prefix) ที่สำคัญ

ตัวพหุคูณ	คำนำหน้าหน่วย	คำอ่าน	คำย่อ
10^{12}	tera-	เทระ-	T
10^9	giga-	จิกะ-	G
10^6	mega-	เมกะ-	M
10^3	kilo-	กิโล-	k
10^2	hecto-	เฮกโต-	h
10^1	deca-	เดคา-	da
10^{-1}	deci-	เดซี-	d
10^{-2}	centi-	เซนติ-	c
10^{-3}	milli-	มิลลิ-	m
10^{-6}	micro-	ไมโคร-	μ
10^{-9}	nano-	นาโน-	n
10^{-12}	pico-	พิโก-	p

เรื่องน่ารู้

หน่วยพิเศษที่นิยมใช้ในการวัดระยะทางของสิ่งที่มีระดับอะตอมหรือโมเลกุล คือ หน่วย “**อังสตรอม (Angstrom)**” สัญลักษณ์แทนหน่วยอังสตรอม คือ (Å) โดยที่ 1 Å จะมีค่าเท่ากับ 10^{-10} เมตร ซึ่งอังสตรอมเป็นหน่วยที่เล็กกว่าระดับนาโนเมตรแต่ยังใหญ่กว่าพิโคเมตร

2.5 การเปลี่ยนหน่วยทางฟิสิกส์

นักฟิสิกส์ศึกษาปรากฏการณ์ต่างๆ ตั้งแต่ระดับที่เล็กกว่านิวเคลียสของอะตอม ไปจนถึงระดับที่ใหญ่กว่ากาแล็กซี ดังนั้น หน่วยของการวัดที่ใช้จึงสามารถมีได้หลายระดับ

การเปลี่ยนหน่วยจึงมีความสำคัญ เพราะการจะเปรียบเทียบปริมาณใดๆ หน่วยของปริมาณนั้นๆ จะต้องมีความเท่ากันก่อน เมื่อต้องการเปรียบเทียบมวล 10 กิโลกรัมจะมีค่าเท่ากับมวล 10 กรัมหรือไม่ ถึงแม้ค่าของปริมาณดังกล่าวจะเป็นเลข 10 เหมือนกัน แต่ก็ไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบว่าเท่ากันได้ เพราะหน่วยของปริมาณทั้งสองแตกต่างกัน ดังนั้น เมื่อทำให้หน่วยของมวลทั้งสองเท่ากัน จะได้ดังนี้

$$10 \text{ kg} = 10 \times 10^3 \text{ g} = 10,000 \text{ g}$$

เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วจะเห็นได้ชัดเลยว่ามวล 10,000 กรัม (หรือ 10 กิโลกรัม) จะมีค่าไม่เท่ากับมวล 10 กรัมอย่างแน่นอน ดังนั้น พี่จะสักเอาไว้ว่าหากต้องการจะเปรียบเทียบปริมาณใดๆ หน่วยของปริมาณนั้นๆ จะต้องเป็นหน่วยเดียวกันก่อนเสมอ สำหรับการเปลี่ยนหน่วยจะแบ่งออกได้เป็น 3 กรณีใหญ่ๆ คือ

1. การเปลี่ยนหน่วยที่มีค่านำหน้าหน่วยให้เป็นหน่วยฐาน
2. การเปลี่ยนฐานให้เป็นหน่วยที่มีค่านำหน้าหน่วย
3. การเปลี่ยนหน่วยที่มีค่านำหน้าหน่วย (1) ให้เป็นหน่วยที่มีค่านำหน้าหน่วย (2)

ตัวอย่าง 1.2 “การเปลี่ยนหน่วยที่มีค่านำหน้าหน่วยให้เป็นหน่วยฐาน”

จงหาว่ากระแสไฟฟ้า 9×10^5 นาโนแอมแปร์ จะมีค่าเท่ากับกี่แอมแปร์

วิธีทำ

ในการเปลี่ยนหน่วยสิ่งที่ต้องพิจารณา คือ ตัวพหุคูณของค่านำหน้าหน่วยในหน่วยนั้นๆ ในกรณีของตัวอย่างนี้ค่านำหน้าหน่วย “นาโน” จะมีตัวพหุคูณ คือ 10^{-9} โดยโจทย์กำหนดให้เปลี่ยนจากนาโนแอมแปร์ (nA) เป็นแอมแปร์ (A) หลักการคิด คือ

“การเปลี่ยนหน่วยจากหน่วยที่มีค่านำหน้าหน่วยมาเป็นหน่วยฐาน จะต้องนำตัวพหุคูณของค่านำหน้าหน่วยนั้นๆ มาคูณ”

ดังนั้น จะได้ว่า

$$9 \times 10^5 \text{ nA} = (9 \times 10^5) \times 10^{-9} \text{ A} = 9 \times 10^{-4} \text{ A}$$

คำตอบของข้อนี้จะได้ว่า

“กระแสไฟฟ้า 9×10^5 นาโนแอมแปร์ จะมีค่าเท่ากับ 9×10^{-4} แอมแปร์”

ตัวอย่าง 1.3 “การเปลี่ยนฐานให้เป็นหน่วยที่มีค่านำหน้าหน่วย”

จงหาว่าความต้านทานไฟฟ้า 5×10^5 โอห์มจะมีค่าเท่ากับกี่กิโลโอห์ม

วิธีทำ

ในกรณีของตัวอย่างนี้ค่านำหน้าหน่วย “กิโล” จะมีตัวพหุคูณ คือ 10^3 โดยโจทย์กำหนดให้เปลี่ยนจากโอห์ม (Ω) เป็นกิโลโอห์ม (kΩ) หลักการคิดคือ

“การเปลี่ยนหน่วยจากหน่วยฐานมาเป็นหน่วยที่มีค่านำหน้าหน่วย จะต้องนำตัวพหุคูณของค่านำหน้าหน่วยนั้นๆ มาหาร”

ดังนั้น จะได้ว่า

$$\begin{aligned} 5 \times 10^5 \Omega &= \frac{(5 \times 10^5)}{10^3} \text{ k}\Omega = 5 \times 10^5 \times 10^{-3} \text{ k}\Omega \\ &= 5 \times 10^2 \text{ k}\Omega \\ &= 500 \text{ k}\Omega \end{aligned}$$

คำตอบของข้อนี้จะได้ว่า

“ความต้านทานไฟฟ้า 5×10^5 โอห์มจะมีค่าเท่ากับ 500 กิโลโอห์ม”

ตัวอย่าง 1.4 “การเปลี่ยนหน่วยที่มีค่านำหน้าหน่วย (1) ให้เป็นหน่วยที่มีค่านำหน้าหน่วย (2)”

มวล 400 นาโนกรัม จะมีค่าเท่ากับกี่มิลลิกรัม

วิธีทำ

- (1) จะต้องเปลี่ยนจากหน่วยที่มีค่านำหน้าหน่วย (1) ให้เป็นหน่วยฐานก่อน นั่นคือ เปลี่ยนจากนาโนกรัม (ng) ให้กลายเป็นกรัม (g) ก่อน โดยใช้หลักการตามตัวอย่างที่ 1 (ตัวพหุคูณของนาโนคือ 10^{-9})

$$\begin{aligned} 400 \text{ ng} &= (400) \times 10^{-9} \text{ g} = 400 \times 10^{-9} \text{ g} \\ &= 4 \times 10^{-7} \text{ g} \\ &= 500 \text{ k}\Omega \end{aligned}$$

- (2) ต่อมาเมื่อได้หน่วยฐานมาแล้ว ก็เปลี่ยนค่าจากหน่วยฐานให้กลายเป็นหน่วยที่มีค่านำหน้าหน่วย (2) โดยใช้หลักการตามตัวอย่างที่ 2 (ตัวพหุคูณของมิลลิคือ 10^{-3})

$$\begin{aligned} 4 \times 10^{-7} \text{ g} &= \frac{(4 \times 10^{-7})}{10^{-3}} \text{ mg} = 400 \times 10^{-7} \text{ g} \times 10^3 \text{ mg} \\ &= 4 \times 10^{-4} \text{ mg} \end{aligned}$$

ดังนั้นคำตอบของข้อนี้จะได้ว่า

“มวล 400 นาโนกรัม จะมีค่าเท่ากับ 4×10^{-4} มิลลิกรัม”

สำหรับกรณีของการเปลี่ยนหน่วยปริมาณที่มากกว่า 1 มิติ เช่น พื้นที่ (m^2) หรือปริมาตร (m^3) สามารถใช้หลักการเดียวกับที่อธิบายในตัวอย่าง 1 - 3 ได้เลย เพียงแต่สิ่งที่ต้องพิจารณาเพิ่ม คือ ตัวพหุคูณ (เลขยกกำลังของหน่วยนั้นๆ) ที่นำมาใช้ในการเปลี่ยนหน่วย จะต้องนำมายกกำลังด้วยได้แก่ จะต้องนำตัวพหุคูณมายกกำลังสองสำหรับพื้นที่ และนำมายกกำลังสามสำหรับปริมาตร

ตัวอย่าง 1.5 “การเปลี่ยนหน่วยพื้นที่”

พื้นที่ 10 ตารางเมตร จะมีค่าเท่ากับกี่ตารางเซนติเมตร
จากเมตรเป็นเซนติเมตร คือ การเปลี่ยนจากหน่วยฐานมาเป็นหน่วยที่มีค่านำหน้าหน่วย จะต้องนำตัวพหุคูณของหน่วยนั้นมาทำการ “หาร” แต่เนื่องจากเป็นหน่วยของพื้นที่เลขพหุคูณของเซนติเมตร จึงต้องถูกนำมายกกำลังสองก่อน

$$\begin{aligned} 10 \text{ m}^2 &= \frac{10}{(10^{-2})^2} \text{ cm}^2 = \frac{10}{10^{-4}} \text{ cm}^2 \\ &= 10 \times 10^4 \text{ cm}^2 \\ &= 10^5 \text{ cm}^2 \\ &= 100,000 \text{ cm}^2 \end{aligned}$$

คำตอบ พื้นที่ 10 ตารางเมตร จะมีค่าเท่ากับ 100,000 ตารางเซนติเมตร

ตัวอย่าง 1.6 “การเปลี่ยนหน่วยปริมาตร”

ปริมาตร 15 ลูกบาศก์มิลลิเมตร จะมีค่าเท่ากับกี่ลูกบาศก์เมตร
จากมิลลิเมตรเป็นเมตร คือ การเปลี่ยนจากหน่วยที่มีค่านำหน้าหน่วยมาเป็นหน่วยฐาน จะต้องนำตัวพหุคูณของหน่วยนั้นมาทำการ “คูณ” แต่เนื่องจากเป็นหน่วยของพื้นที่เลขพหุคูณของมิลลิจึงต้องถูกนำมายกกำลังสามก่อน

$$\begin{aligned} 15 \text{ mm}^3 &= 15 \times (10^{-3})^3 \text{ m}^3 \\ &= 15 \times 10^{-9} \text{ m}^3 \\ &= 1.5 \times 10^{-8} \text{ m}^3 \\ &= 0.000015 \text{ m}^3 \end{aligned}$$

คำตอบ ปริมาตร 15 ลูกบาศก์มิลลิเมตรจะมีค่าเท่ากับ 0.000015 ตารางเมตร

แบบฝึกหัด 1.2

1. $9.5 \times 10^5 \text{ nA}$ มีค่าเท่ากับกี่ A
2. $3.5 \times 10^4 \Omega$ มีค่าเท่ากับกี่ k Ω
3. มวล 500 นาโนกรัม มีค่าเท่ากับกี่ไมโครกรัม
4. แสงสีเหลืองมีความยาวคลื่น 0.000006 m จะมีค่าเท่ากับกี่นาโนเมตร
5. ถังน้ำสี่เหลี่ยมก้นตั้งมีพื้นที่ 1.5 ตารางเมตร สูง 1.2 เมตร จะบรรจุน้ำได้มากที่สุด กี่ลิตร

3 การวัดและการทดลองทางฟิสิกส์

3.1 ความไม่แน่นอนในการวัด

การวัด คือ กระบวนการที่เราใช้เครื่องมือในการหาว่าปริมาณทางฟิสิกส์ที่สนใจนั้นมีค่าเท่ากับเท่าไร เครื่องมือวัดต่างชนิดกัน เมื่อนำมาทำการวัดก็จะให้ความละเอียดที่ไม่เท่ากัน ยกตัวอย่างเช่น หากเราต้องการวัดความยาว อุปกรณ์ที่ใช้ในการวัดความยาวก็มีตั้งแต่ ไม้มรววัด เวอร์เนียคาลิเปอร์ ไม้มิเตอร์ หลักรักโล แน่นอนว่าเครื่องมือแต่ละชนิดจะเหมาะกับการวัดต่างประเภท หากต้องการวัดความหนาของแผ่นเหล็ก เวอร์เนียคาลิเปอร์ย่อมมีความเหมาะสม แต่ในกรณีของการวัดระยะทางระหว่างอำเภอต่างๆ หลักรักโลย่อมมีความเหมาะสมกว่าไม้มรววัด หรือเวอร์เนียคาลิเปอร์ เป็นต้น ดังนั้น ในการวัดแต่ละครั้งการเลือกเครื่องมือที่ใช้วัดจึงมีความสำคัญ เพราะความแม่นยำในการวัดจะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของอุปกรณ์ที่นำมาวัด นอกจากนี้ความสามารถ และประสิทธิภาพของผู้วัดก็มีความสำคัญเช่นกัน เมื่อนำทั้งนี้มาทำการวัดโดยใช้ไม้มรววัดที่มีความละเอียดของสเกลที่แตกต่างกัน

การวัดความยาวของแท่งไม้ โดยใช้มรววัดที่มีสเกลละเอียดสุดที่ 1 เซนติเมตร

จากรูป ไม้มรววัดจะมีสเกลที่ละเอียดสุด คือ 1 เซนติเมตร เนื่องจากสเกลแต่ละขีดค่อนข้างห่างกันมาก ดังนั้น จะสามารถวัดโดยการแบ่งสเกลได้อีกเป็น 10 ส่วน ทำให้สามารถกล่าวได้ว่าไม้มรววัดนี้สามารถวัดได้ละเอียดสุด 0.1 เซนติเมตร เมื่ออ่านค่าความยาวของแท่งไม้สามารถบอกได้ว่า แท่งไม้มีความยาวอยู่ประมาณ 6 ส่วน 10 ของช่องสเกล ทำให้สามารถอ่านค่าความยาวของแท่งไม้ได้เป็น 3.6 ± 0.1 เซนติเมตร (ตัวเลข ± 0.1 จะบ่งบอกถึงความละเอียดของเครื่องมือที่โอกาสจะอ่านค่าผิดพลาดจะอยู่ในช่วง $+0.1$ และ -0.1 จากค่าที่อ่านได้ ทศนิยมของค่าที่อ่าน จะต้องเท่ากับทศนิยมของค่าความผิดพลาด)

การวัดความยาวของแท่งไม้ โดยใช้บรรทัดที่มีสเกลละเอียดสุดที่ 0.1 เซนติเมตร

ถัดมา นำแท่งไม้อันเดิมมาวัดกับไม้บรรทัดที่มีสเกลที่ละเอียดยิ่งขึ้น โดยไม้บรรทัดนี้มีขีดที่ละเอียดที่สุด คือ 0.1 เซนติเมตร แต่เนื่องจากสเกลนี้มีขนาดเล็ก การจะประมาณโดยแบ่งสเกลออกเป็น 10 ส่วนจึงทำได้ยาก สิ่งที่จะทำได้ คือ การประมาณครึ่ง ดังนั้นสเกล 0.1 เซนติเมตรของไม้บรรทัดอันใหม่นี้จะสามารถประมาณได้เพิ่มเติมได้ละเอียดถึง 0.05 เซนติเมตร ปลายของแท่งไม้ตรงกับขีด 3.6 เซนติเมตรพอดี ดังนั้นจะสามารถอ่านค่าความยาวของแท่งไม้ได้เป็น 3.60 ± 0.05 เซนติเมตร (ตัวเลข ± 0.05 จะบ่งบอกถึงความละเอียดของเครื่องวัดที่ว่า โดยบอกว่าความผิดพลาดในอ่านค่าจะอยู่ในช่วง $+0.05$ และ -0.05 จากค่าที่อ่านได้ ตำแหน่งทศนิยมของค่าที่อ่านจะต้องเท่ากับทศนิยมของค่าความผิดพลาด ดังนั้นการเขียนที่ถูกต้อง จะต้องเขียน 3.60 เซนติเมตร)

เมื่อทำการเปรียบเทียบไม้บรรทัดเล่มแรกที่มีค่าความผิดพลาด ± 0.1 เซนติเมตร กับไม้บรรทัดเล่มที่สองที่มีค่าความผิดพลาด ± 0.05 เซนติเมตร จะมีความละเอียดที่มากกว่าไม้บรรทัดเล่มที่หนึ่ง เพราะมีค่าความผิดพลาดที่น้อยกว่า

3.2 เลขนัยสำคัญ (Significant number)

เลขนัยสำคัญ (Significant number) คือ เลขที่ได้จากการอ่านค่าจากเครื่องวัด โดยจำนวนของเลขนัยสำคัญจะขึ้นอยู่กับความละเอียดของเครื่องมือที่ใช้ในการวัด

• หลักในการนับจำนวนตัวของเลขนัยสำคัญ

- ❶ เลขที่ไม่ใช่เลข 0 ทุกตัวถือเป็นเลขนัยสำคัญ
- ❷ เลข 0 ที่อยู่หน้าจำนวนทั้งหมด (ที่ไม่ใช่ศูนย์) จะไม่ถือเป็นเลขนัยสำคัญ เช่น 0.000523 จะมีเลขนัยสำคัญ 3 ตัวคือ 5, 2 และ 3 เท่านั้น
- ❸ เลข 0 ที่อยู่ระหว่างจำนวน จะนับเป็นเลขนัยสำคัญ เช่น 3.05 มีเลขนัยสำคัญ 3 ตัวคือ 3, 0 และ 5
- ❹ สำหรับรูปทศนิยม 0 ที่อยู่ข้างหลัง จะนับเป็นเลขนัยสำคัญ เช่น 4.00 จะมีเลขนัยสำคัญ 3 ตัวคือ 4, 0, และ 0

❺ สำหรับรูปที่ไม่ใช่ทศนิยม เลข 0 ที่อยู่หลังจำนวนจะไม่ถูกนับว่าเป็นเลขนัยสำคัญ เช่น 2400 มีเลขนัยสำคัญ 2 ตัว คือ เลข 2 กับ 4 เท่านั้น

❻ ถ้าเขียนจำนวนในรูปพหุคูณของเลขยกกำลัง ($R \times 10^n$) จำนวนเลขนัยสำคัญจะนับเฉพาะของ R เท่านั้น เช่น 4.50×10^{56} มีเลขนัยสำคัญ 3 ตัวเท่านั้นคือ 4, 5 และ 0

❼ ค่าคงที่ใดๆ เช่น π หรือ e จะไม่นับเป็นเลขนัยสำคัญ รวมถึงตัวเลขใดๆ ที่เป็นส่วนประกอบของสูตร เช่น $2\pi R$ ในที่นี้จะไม่นับถึงเลขนัยสำคัญของ 2

ตัวอย่าง 1.7 “การหาจำนวนเลขนัยสำคัญ”

จงหาว่าตัวเลขเหล่านี้ (109, 0.0040, 4.00×10^{-3}) มีเลขนัยสำคัญกี่ตัว

วิธีทำ

- 109 จะมีเลขนัยสำคัญ 3 ตัว นั่นก็คือ 1, 0 และ 9
- 0.0040 จะมีเลขนัยสำคัญ 2 ตัว นั่นก็คือ 4 และ 0 ด้านหลัง (เลขศูนย์สามตัวด้านหน้าจะไม่นับเป็นเลขนัยสำคัญ)
- 4.00×10^{-3} จะมีเลขนัยสำคัญ 3 ตัวคือ 4, 0 และ 0 (10^{-3} จะไม่นับเป็นเลขนัยสำคัญ)

3.3 การบันทึกผลการคำนวณ

ในการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ ข้อมูลจากการวัดบางส่วนจะถูกนำมาผ่านกระบวนการคำนวณเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น แน่นอนว่าเครื่องมือการวัดที่แตกต่างกัน จะให้ผลการวัดที่มีเลขนัยสำคัญที่แตกต่างกัน ดังนั้นการบันทึกผลการคำนวณจะต้องพิจารณาถึงเลขนัยสำคัญของปริมาณต่างๆ ที่ได้จากการวัดให้มีความเหมาะสม การคำนวณค่าที่ได้จากการวัดโดยพิจารณาตามหลักเลขนัยสำคัญจะแบ่งออกได้เป็นสองประเภท คือ การบวก-ลบ และการคูณ-หาร

❶ การบวกและลบเลขนัยสำคัญ

สำหรับการบวก หรือลบให้ดำเนินการตามปกติเหมือนการบวก และลบตัวเลขทั่วไป แต่ผลลัพธ์ที่ได้ต้องมีตำแหน่งทศนิยมเท่ากับตำแหน่งทศนิยมของตัวบวกที่มีจำนวนเลขทศนิมน้อยที่สุด

ยกตัวอย่างเช่น การคำนวณ $2.26 + 1.275$ ซึ่งจะได้ผลลัพธ์คือ 3.535 แต่หากพิจารณาถึงหลักการบันทึกผลจากการบวกตามหลักของเลขนัยสำคัญ หากบันทึกด้วยเลข 3.535 จะถือว่าเป็นการบันทึกที่ละเอียดเกินไป ตำแหน่งทศนิยมที่น้อยที่สุดจะเป็นของ 2.26 ที่มีทศนิยม 2 ตำแหน่ง ดังนั้นผลลัพธ์ของการคำนวณก็ต้องเป็น 2 ตำแหน่งด้วย ในกรณีนี้ ค่าจากการคำนวณที่บันทึกคือ 3.54

2 การคูณและหารเลขนัยสำคัญ

สำหรับการคูณ หรือการหารให้ดำเนินการตามปกติเหมือนตัวเลขทั่วไป แต่ผลลัพธ์ที่ได้จะต้องมีจำนวนตัวเลขนัยสำคัญเท่ากับจำนวนตัวเลขนัยสำคัญที่น้อยที่สุดของจำนวนที่นำมาคูณหรือหาร

ยกตัวอย่างเช่น การคำนวณ 4.20×5.286 ซึ่งจะได้ผลลัพธ์ คือ 22.2012 แต่หากพิจารณาถึงหลักการบันทึกผลจากการคูณ และหารเลขนัยสำคัญ หากบันทึกด้วยเลข 22.2012 จะถือว่าเป็นการบันทึกที่ละเอียดเกินไป เลขนัยสำคัญที่น้อยที่สุดจะเป็นของ 4.20 ที่มีเลขนัยสำคัญ 3 ตัว ดังนั้นผลลัพธ์ของการคำนวณก็ต้องมีเลขนัยสำคัญ 3 ตัวด้วย ในกรณีนี้ ค่าจากการคำนวณที่ควรบันทึก คือ 22.2

ตัวอย่าง 1.8 “การบวกเลขนัยสำคัญ”

จงหาผลลัพธ์ของค่าต่อไปนี้ ตามหลักเลขนัยสำคัญ $\frac{(1.50 \times 10^5) \times 4.0}{(0.75 - 0.500)}$

วิธีทำ

คำนวณตัวเลขที่บวกในวงเล็บด้านล่างก่อน เนื่องจากเป็นการบวก เพื่อจะพิจารณาตำแหน่งทศนิยมที่น้อยที่สุด

จะได้ผลลัพธ์เป็น

$$(0.75 - 0.500) = 0.25$$

ดังนั้น จะได้ว่า

$$\frac{(1.50 \times 10^5) \times 4.0}{(0.75 - 0.500)} = \frac{(1.50 \times 10^5) \times 4.0}{0.25}$$

ต่อมา

เนื่องจาก 10^5 ไม่นำมานับเป็นเลขนัยสำคัญ ดังนั้นผลคูณด้านบนจะพิจารณาเฉพาะเลขนัยสำคัญของ 1.50 (นัยสำคัญ 3 ตัว) และ 4.0 (นัยสำคัญ 2 ตัว) ดังนั้นจะได้ผลคูณที่จะต้องอิงตามตัวที่มีเลขนัยสำคัญน้อยที่สุด ดังนั้น

$$1.5 \times 10^5 \times 4.0 = 6.0 \times 10^5$$

จะได้ว่า

$$\frac{6.0 \times 10^5}{(0.75 - 0.500)} = 24 \times 10^5$$

หรือ

$$2.4 \times 10^6$$

เพราะฉะนั้น

$$\frac{(1.50 \times 10^5) \times 4.0}{(0.75 - 0.500)} \text{ จะได้ผลลัพธ์ตามหลักเลขนัยสำคัญเป็น } 2.4 \times 10^6$$

3.4 การวิเคราะห์ผลการทดลอง

ผลการทดลองในงานด้านวิทยาศาสตร์นั้น ยากที่จะนำมาใช้ได้ทันทีโดยไม่ผ่านการดำเนินการเชิงสถิติก่อน เพราะสิ่งที่พิสูจน์ว่าผลการทดลองนั้นค่าใด ๆ มีความเป็นวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะทำการกี่ครั้ง ผลลัพธ์ที่ได้จะต้องมีค่าใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ผลการทดลองหรือการวัดใด ๆ ไม่สามารถเท่ากันโดยสมบูรณ์ได้ในทุกครั้ง เนื่องจากความไม่แม่นยำของการวัดที่เกิดจากความผิดพลาดของเครื่องมือ สิ่งแวดล้อมหรือตัวผู้วัด ซึ่งเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ในการทดลอง การวัดซ้ำหรือทดลองซ้ำ ๆ จะช่วยลดความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการทดลอง ในการเขียนผลการวัด หรือผลการทดลองที่ทำซ้ำ ๆ หลายครั้ง จะต้องใช้ค่าที่เป็นค่ากลางของการวัด ค่ากลางจะเป็นตัวแทนของผลการวัดทั้งหมด ซึ่งค่ากลางตามหลักสถิติที่นิยมนำมาใช้ในการทดลองทางวิทยาศาสตร์ คือ “ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)” ซึ่งสามารถหาได้จาก

$$(\bar{x}) = \frac{x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_N}{N}$$

ในกรณีที่ค่าเฉลี่ยจะเป็นค่ากลาง ในการที่จะบ่งบอกว่าข้อมูลที่ได้มีความใกล้เคียงกันมากน้อยเพียงใด จะต้องดูปริมาณทางสถิติที่เรียกว่า “ค่าความคลาดเคลื่อน ($\Delta \bar{x}$)” วิธีการหาค่าความคลาดเคลื่อนมีหลายวิธี ทั้งขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของข้อมูลนั้นๆ

ในกรณีค่าที่วัดไม่ได้มีผลที่แตกต่างกันมาก การหาค่าความคลาดเคลื่อนสามารถหาได้จาก

$$\Delta \bar{x} = \frac{x_{\max} - x_{\min}}{2}$$

ซึ่ง $x_{\max}$ และ $x_{\min}$ คือ ค่าที่มากที่สุดและน้อยที่สุดที่ได้จากการวัดตามลำดับ และโดยทั่วไปการเขียนค่าความผิดพลาดจะมีเลขนัยสำคัญเพียง 1 ตัวเท่านั้น เช่น ค่า $\Delta \bar{x}$ ที่คำนวณได้ คือ 0.036 ค่าที่ต้องบันทึก คือ 0.04

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าความผิดพลาด การเขียนรายงานผลการทดลองจะเขียนอยู่ในรูป

$$\bar{x} \pm \Delta \bar{x}$$

ตัวอย่าง 1.9 “การเขียนรายงานผลการวัด”

จงหาค่าเฉลี่ย หาค่าความคลาดเคลื่อนและเขียนรายงานการวัดมวลของวัตถุชิ้นหนึ่ง (ในหน่วยกรัม) ซึ่งทำการวัด 5 ครั้งและได้ผลการวัดดังนี้ 2.52, 2.58, 2.49, 2.55, 2.48

วิธีทำ

1) หาค่าเฉลี่ย

$$\bar{x} = \frac{2.52 + 2.58 + 2.59 + 2.55 + 2.48}{1,000,000}$$

$$= 2.54 \text{ กรัม}$$

2) หาค่าความผิดพลาด ($x_{\max} = 2.58$, $x_{\min} = 2.48$)

$$\Delta \bar{x} = \frac{2.58 - 2.48}{2}$$

$$= 0.05 \text{ กรัม}$$

3) เขียนรายงานการวัด

$$2.54 \pm 0.05 \text{ กรัม}$$

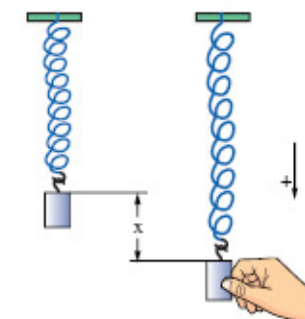
1.3.5 การวิเคราะห์ผลการทดลอง

หนึ่งในวิธีการวิเคราะห์ผลข้อมูลที่พื้นฐานที่สุด คือ การเขียนกราฟ ประโยชน์ของกราฟ คือ จะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม โดยทั่วไปมักจะเขียนกราฟให้ตัวแปรต้นเป็นแกนแนอน (แกน x) และตัวแปรตามเป็นแกนตั้ง (แกน y)

กราฟที่สามารถวิเคราะห์ได้ง่ายที่สุด คือ “กราฟเส้นตรง” โดยกราฟเส้นตรงเป็นกราฟที่เรียบง่ายที่สุด เพราะอาศัยแค่เพียงจุดข้อมูลแค่เพียง 2 จุดก็สามารถเขียนกราฟเส้นตรงได้แล้ว

เรื่องน่ารู้

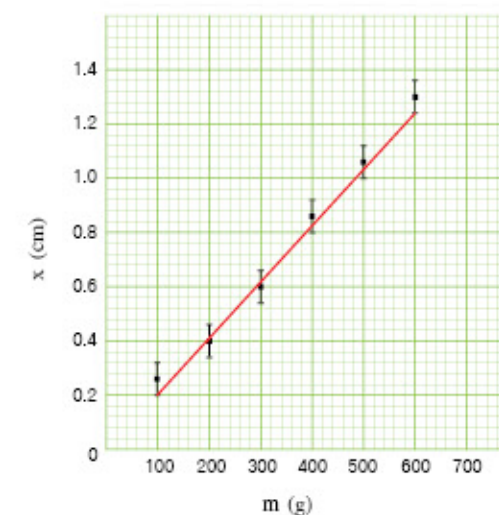
กราฟที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์มีหลายประเภท อาทิเช่น กราฟเส้นตรง พาราโบลา ลอการิทึม ตรีโกณมิติ เอกซ์โพเนนเชียล และอื่นๆ

การทดลองวัดระยะยืดของสปริงเมื่อมีการแขวนมวลในแนวตั้ง

มวล (กรัม)	ระยะยืดของสปริง (เซนติเมตร)
100	0.25±0.05
200	0.40±0.05
300	0.60±0.05
400	0.95±0.05
500	1.05±0.05
600	1.20±0.05

เมื่อนำผลการทดลองมาเขียนกราฟ จะพิจารณาให้มวลซึ่งเป็นตัวแปรต้นให้เป็นแกนแนอน (แกน x) และระยะยืดของสปริงซึ่งเป็นตัวแปรตามให้เป็นแกนตั้ง (แกน y)

กราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมวลที่แขวน (แกนแนอน) และระยะยืดของสปริงในแนวตั้ง (แกนตั้ง)

หากมีค่าความคลาดเคลื่อน ก็ควรแสดงลงไปในการพล็อตด้วยในฐานะของ “แท่งความคลาดเคลื่อน (error bar)” จากกราฟในรูปแท่งความคลาดเคลื่อนจะมีเฉพาะแกนตั้งเท่านั้น หากมีค่าความคลาดเคลื่อนของตัวแปรต้นก็สามารถใส่เข้าไปได้

จากกราฟความสัมพันธ์ระหว่างมวล และระยะยืดในรูปจะเห็นได้ว่าตัวแปรต้นและตัวแปรตามดังกล่าวจะมีความสัมพันธ์แบบเส้นตรง ดังนั้นจึงสามารถเขียนความสัมพันธ์ในรูปแบบของสมการเส้นตรงได้เป็น

$$y = mx + c$$

เมื่อ

y	คือ	ตัวแปรตาม
x	คือ	ตัวแปรต้น
m	คือ	ความชัน
c	คือ	จุดที่เส้นกราฟตัดแกน y

ในกรณีนี้เส้นตรงที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้น (แกน x) และตัวแปรตาม (แกน y) จะสามารถหาได้โดยการลากเส้นตรงให้ผ่านตรงกลางของชุดข้อมูลที่กระจายอยู่ให้มากที่สุด (สมมติของจุดบนกราฟและล่างกราฟควรเท่าๆ กัน) โดยการลากเส้นตรงไม่ควรให้เลยขอบเขตของแท่งความคลาดเคลื่อน ในกรณีของความชัน สามารถหาได้โดยการกำหนดจุดสองจุดบนเส้นตรง จุดแรก คือ (x_1, y_1) และจุดที่สอง คือ (x_2, y_2) วิธีการเลือกจุดสองจุดบนเส้นตรง จะต้องพิจารณาตามหลักการต่อไปนี้

- 1) จุดสองจุดที่ตั้งอยู่บนเส้นตรง สามารถอ่านค่าได้ง่ายและแม่นยำ ไม่ควรเลือกจุดที่เป็นผลการทดลอง แม้ว่าจุดนั้นจะอยู่บนเส้นตรงก็ตาม
- 2) จุดสองจุดควรมีระยะห่างที่มากพอสมควร เพราะระยะที่ห่างกันนั้นจะช่วยลดค่าความผิดพลาดจากการอ่านกราฟ

กำหนดให้ $\Delta x = x_2 - x_1$ และ $\Delta y = y_2 - y_1$ จะได้ว่า

$$\begin{aligned} \text{ความชันของกราฟเส้นตรง} &= \frac{\Delta y}{\Delta x} \\ &= \frac{(y_2 - y_1)}{(x_2 - x_1)} \\ &= \frac{1.0 - 0.6}{470 - 280} \\ &= 0.0021 \text{ cm/g} \end{aligned}$$

ในการหาค่าความผิดพลาดของความชัน จะสามารถทำได้โดยการลากเส้นตรงเพิ่มอีกสองเส้นให้ผ่านชุดข้อมูล เส้นหนึ่งลากให้มีความชันมากกว่าเส้นตรงที่ดีที่สุด และอีกเส้นหนึ่งลากให้มีความชันน้อยกว่าเส้นที่ดีที่สุดเล็กน้อย (ดังแสดงด้วยเส้นประในกราฟ) ความชันของเส้นตรงเพิ่มเติมทั้งสองจะสามารถนำมาหาความผิดพลาดของความชันของเส้นตรงหลักได้ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ค่าความคลาดเคลื่อนของความชัน} &= \frac{1}{2} (\text{ความชันของกราฟชันมาก} - \text{ความชันของกราฟชันน้อย}) \\ &= \frac{0.0022 - 0.0019}{2} \text{ cm/g} \\ &= 0.0002 \text{ cm/g} \end{aligned}$$

ดังนั้น ความชันของกราฟเส้นตรงที่พล็อตจากการทดลอง คือ $0.0021 \pm 0.0002 \text{ cm/g}$

ในกรณีของจุดตัดแกนตั้ง จุดตัดแกนของเส้นตรงที่ดีที่สุดจะสามารถอ่านค่าได้ 0.03 เซนติเมตร ในขณะที่จุดตัดแกนตั้งของเส้นตรงความชันมากความชันน้อยที่เขียนแทนด้วยเส้นประ จะได้ว่าจุดแกนทั้งสองจะอยู่ที่ 0.06 และ 0.00 ตามลำดับ ดังนั้นค่าความคลาดเคลื่อนของจุดตัดแกนตั้ง จะได้ว่า

$$\begin{aligned} \text{ค่าความคลาดเคลื่อนของจุดตัดแกนตั้ง} &= \frac{1}{2} (\text{จุดตัดสูง} - \text{จุดตัดต่ำ}) \\ &= \frac{0.06 - 0.00}{2} \text{ cm/g} \\ &= 0.03 \text{ cm} \end{aligned}$$

จะได้ว่าจุดตัดแกนตั้งของเส้นตรงที่ดีที่สุดของกราฟนี้ คือ $0.03 \pm 0.03 \text{ cm}$

เมื่อนำความชันและจุดตัดแกนตั้งของกราฟเส้นตรงที่ดีที่สุดมาเขียนเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมวล และระยะยืดของสปริงในแนวตั้งจะได้ว่า

$$x = (0.0021 \pm 0.0002 \text{ cm/g}) m + (0.03 \pm 0.03 \text{ cm})$$

โดยที่

x	คือ	ระยะยืดของสปริง เป็นตัวแปรตาม
m	คือ	มวลที่นำมาถ่วงสปริง เป็นตัวแปรต้น

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณต่างๆ ในทางฟิสิกส์ อาจจะได้ไม่เป็นไปตามลักษณะของเส้นตรงเสมอไป ยกตัวอย่างเช่นความสัมพันธ์ระหว่างความสูงที่วัตถุตกลงมาอย่างอิสระ (h - ตัวแปรต้น) และเวลาที่ใช้ในการตก (t - ตัวแปรตาม) เมื่อนำมาเขียนเป็นกราฟ จะได้กราฟที่มีลักษณะดังนี้